Eva F. Diesen: Roks konferens våld & vårdnad 2026

Talare
Eva Frejadotter Diesen
Forskare

Datum
9 april 2026

Plats
Westmanska Palatset, Stockholm

Omständigheter
Riksorganisationen för kvinnojourer och tjejjourer i Sverige (Roks) håller konferens om våld och vårdnad i Stockholm. Akademiker och experter inom rättsvetenskap och våld mot kvinnor bjöds in för att tala om hur rättsväsendet kan vapeniseras mot kvinnor som utsatts eller utsätts för våld.

Ett mycket diskuterat ämne var den icke-vetenskapliga teorin om föräldraalienering som särskilt hårt drabbar kvinnor i Sverige.

Ja, som sagt, det här jag håller på med och egentligen är jag väl i princip klar med rapporten, men jag prioriterade just för idag att göra den här presentationen för att berätta om de fall som jag undersökt till rapporten, och det är ju den tredje upplagan. Den första upplagan kom för tio år sedan och det har ju skett en del ny lagstiftning sedan dess, till exempel att barnkonventionen blev en del av svensk lag och så har det skett en del lagändringar från första januari förra året. Och en central ändring är den i sjätte kapitlet 2a i föräldrabalken som betonar att barnets bästa ska vara avgörande i alla frågor om vårdnad, boende och umgänge och att vid riskbedömningar att det ska tas hänsyn till att barnen eller någon i familjen utsätts för våld eller annat övergrepp eller olovligt bortförande. Och det här är ju en regel som har funnits i och för sig 20 år, men att det är en ändring som skedde från första januari förra året, det är att förut så fanns den här en bestämmelse om att, vid barnets bästa, det ska vara att främja en nära och god kontakt med båda föräldrar. Och den bestämmelsen togs bort så att det inte skulle läggas någon särskild vikt vid just i riskbedömningar, utan att den skulle inte väga tyngre än någon annan bestämmelse. Däremot så finns ju i barnkonventionen bestämmelser om att barn, typ, har rätt till båda sina föräldrar, så att det där med att nära och god kontakt med båda föräldrar, det finns ju ändå fast det kommer in via barnkonventionen istället.

Och när domstolar gör en riskbedömning, när det finns olika påståenden om våld eller om det finns en osäkerhet om det, antingen att det finns dokumenterad förekomst eller att man inte riktigt vet, då gör ju domstolarna en prognos framåt i tiden, att man tittar framåt, man gör en framåtsyftande riskbedömning och ser finns det en påtaglig risk för att barnet kan fara illa av

oftast vad det handlar om egentligen, umgänge. Och bedömningen då baseras på om det finns, framför allt om det finns domar om våld eller annat dokumenterat på något sätt, och vad parten har för beteende och attityd till våld, vilka berättelser har de. Och så tittar man på om det finns stödbevisning, olika rättsintyg och vittnesintyg och socialtjänstens utredningar, vad det dokumenterat om våld. Och så görs den här riskbedömningen framåt syftande, vilket är ett problem och det kommer jag återkomma till i slutet.

En annan ändring i lagen från förra året är att socialnämnden får besluta om åtgärder och olika insatser för barnet om till exempel om någon av vårdnadshavarna motsätter sig insatser, så kan man inte göra det längre utan då går socialnämnden in och kan besluta. Och så finns det ett krav på informationssamtal, att en förälder som framställer ett yrkande om vårdnad, boende och umgänge måste ha deltagit i informationssamtal inom ett år före man inkommer med ett yrkande. Och syftet är då att försöka främja en lösning utanför att det inte ska gå till rättegång, utan att man ska försöka hitta en lösning utanför rättsprocessen och att föräldrarna får information om olika lösningar. Och det här kan ju i sig då innebära en press på mammor som att de kan pressas att gå med på olika lösningar i vårdnadsfrågan och att våldet inte ska tas upp, så som vi hörde innan, att inte ta upp de här anklagelserna om våld utan försöka visa samarbetsvilja istället, annars finns det en risk att det går till domstol. Och det är ju någonting som drabbar då kvinnor, att de får höra och att de då kan pressas att gå med på olika förlikningslösningar med mannen.

Och det som jag har undersökt i det här, det är att jag har undersökt 30 stycken olika vårdnadstvister och ställt då frågan till materialet att hur påverkas utgången av vårdnadstvisten när det förekommer våld, antingen att det är dokumenterat, det kan vara domar eller det kan vara berättelser utan att det finns domar, och påståenden om föräldraalienation? Och hur görs riskbedömningarna? Hur ser domstolarnas riskbedömningar ut? Det är den frågan jag ställt till materialet. Och det är alltså 30 stycken domar från vårdnadsmål, betänkningsrätter och hovrätter, avgjorda åren, nu har jag skrivit fel, alltså de är avgjorda efter 1 januari 2025, när den här bestämmelsen i föräldrabalken togs bort om att barnets bästa är att främja nära god kontakt med båda föräldrar. Så att de kan initieras 2024, men avgörandena har kommit 2025. Det är en geografisk spridning. Det är både storstad, glesbygd från norr till söder, öst och väst, så att det är en stor geografisk spridning på fall. Och det jag har gjort är att jag har sökt på vårdnadstvister om våld och riskbedömningar

och föräldraalienation för att se hur de här resonemangen kommer in i fallen. Och det här, och då har jag delat in de här rättsfallen i olika riskkategorier, alltså i olika riskgrupper. Och det här, nu kommer jag ju inte redovisa alla de här 30 fallen, utan jag har tagit några exempel från olika riskkategorier som jag delat in i. Och den första kategorin är att det finns en hög våldsrisk och skyddsbehov, och att det har lett till en ensam vårdnad och inget fysiskt umgänge. Så jag får be om ursäkt att jag måste vända på mig för att kunna läsa här, för jag ser inte tillräckligt.

Men i det här fallet så är det en pappa som har blivit dömd för olaga hot och flera fall av ofredande. Det har lett till förundersökning har lagts ner, men mamman och barnet har flyttat till skyddat boende och fått skyddade personuppgifter. Och det görs en personsäkerhetsbedömning att det finns en hög risk för allvarligt eller fortsatt dödligt våld. I det här fallet så fick mamman ensam vårdnad. Sen säger rätten i och för sig då att båda föräldrarna anses ha föräldraförmåga, men hotbilden gör gemensam vårdnad omöjlig. Kontinuitetsprincipen väger tungt. Barnen har sedan lång tid sitt boende hos mamman och att barnens och mammans behov av skydd överordnas faderns intresse av vårdnad. Och umgänget med fadern bedöms genom riskperspektiv. Och då blir slutsatsen att: eftersom de bor på skyddat boende så är risken stor att boendet röjs om umgänge, reglerat umgänge beslutas. I det här fallet så, med den här höga risknivån, så blev det inget reglerat umgänge för pappan. Och det beror ju på huvudsak på att de bodde på skyddat boende och hade skyddade personuppgifter, och att ansvaret då kunde läggas på barnet att inte röja var de bodde. Det var det huvudsakliga skälet.

Och det här ett annat fall som fick en likartad bedömning. I det här fallet så hade mamman beskrivit att hon utsatts för olika former av våld, hot och kontroll. En mycket våldsam man i det här fallet, med långvarigt narkotikamissbruk och psykisk ohälsa. Han slagit sönder inredningen i hemmet. Socialtjänsten gör en riskbedömning och bedömer att risken är stor för allvarligt eller dödligt våld, och sen i vårdnadsutfallet så säger man då att utredningen inte anses visat fadern brister i omsorgen om barnet på ett sätt som gör honom generellt olämplig som vårdnadshavare. Alltså trots det här dokumenterade våldsamheten, han är alltså psykiskt sjuk, han slår sönder saker i hemmet, han är dokumenterat våldsam, så tycker ändå rätten att, nej men han är inte generellt olämplig. Men mamman får ensam vårdnad, och det här beror på, framför allt då på att de bor på skyddat boende och att det blir praktiskt ohanterligt att ha

gemensam vårdnad, och att inget umgänge, av samma skäl som det föregående fallet, just för att risken är stor att barnet kan råka röja var de bor. Och i det här fallet bedömdes då att barnets skyddsvärde går före umgängesintresset. Så att det här är ju fall då med mycket hög våldsrisk.

Och sen finns det ett till sådant fall där pappan har dömts för flera våldsbrott mot mamman och mot mormor också. Han har kontaktförbud, han är dömd för barnfridsbrott. Han säger att mamman kommer flytta utomlands och isolera barnen om hon får ensam vårdnad. I det här fallet så bedömer tingsrätten att riskerna för barnen är stora, att de far illa om de umgås med pappan. Mamman får ensam vårdnad och pappans umgängesyrkande avslås. Och det som väger tyngst i det här fallet är den dokumenterade våldshistoriken med domar, att barnets skydd går före. Så att det här är de fallen med de grövsta fallen av dokumenterat våld.

Men så kommer nästa nivå då som handlar om den låga medelhöga risken och missbruk och kränkningar. Då. Blir det annorlunda. I det här fallet, ska vi se. I det här fallet, en pappa som är missbrukare. Han har använt mycket kränkande beteende mot mamman och också mot barnen. Både tingsrätt och hovrätt konstaterar att detta är riskfaktorer, men noterar också att pappan lämnat negativa drogtester och att det inte visat att barnet far illa hos honom. Vårdnadsutfallet är att mamman får ensam vårdnad, men det motiveras då med att de har sådana stora samarbetsproblem att gemensam vårdnad är omöjlig och på grund av hans tidigare missbruk. Samtidigt så säger rätten att pappan inte är så olämplig att han ska stängas ute från barnets liv och han ges rätt till reglerat umgänge, ett omfattande umgänge, och att tanken är, som det står också i domen, att det ska trappas upp hela tiden, att han får ett reglerat umgänge och tanken är att det ska bli mer och mer av det. Det här barnet var väldigt motvillig, ville inte ha umgänge med pappan på grund av hans beteende. Han har missbrukat och varit mycket kränkande både mot mamman och barnet, så barnet ville inte ha något umgänge. Men rätten bedömde att barnets vilja kan bara påverkas av "konflikten", som man kallade det för, för det formuleras ju ofta så att mannens våld mot kvinnan omformuleras till en konflikt mellan parterna när det kommer till rätten. Och i det här fallet så bedömdes ju då att barnet var påverkat av konflikten, så barnets vilja tillmättes ingen betydelse, utan det skulle ske ett umgänge till varje pris, och det är så ofta det blir.

I ett annat fall så var det två parter som anklagar varandra för olika former av

våld, och båda är missbrukare. Mannen har gängkriminella släktingar. Domstolen ger mamman ensam vårdnad, men det är framför allt på grund av att hon anses ha något mer stabil tillvaro än pappan, även om båda två anses vara inte så idealiska föräldrar och pappan får reglerat umgänge. Trots att båda har missbruk och våld påståenden, framför allt då att det är mamman som säger att hon har varit utsatt för våld av pappan, så tycker inte rätten att risken är så hög för att utesluta umgänge för pappan.

I ett annat fall så säger mamman att pappan missbrukar, han har olika former av omsorgsbrister och han har utsatt henne för olika former av våld. Hon åberopar då omfattande bevisning för detta våld. Hovrätten kommer fram till att det finns anledning till oro över mannens beteende och våldsanvändning. Men utredningen, alltså vårdnadsutredningen, visar ändå inte att det finns någon konkret risk för att barnet far illa med att umgås med pappan. Mamman får ensam vårdnad, till exempel, och det är mycket av praktiska skäl på grund av att parterna kan inte samarbeta kring barnet, men pappan får reglerat umgänge eftersom den här risken för barnet anses ligga under den nivån för att barnet ska fara illa. Att det finns mycket våld mot mamman, det räcker inte för att begränsa umgänget eller att utesluta umgänget, utan man bedömer alltså att trots detta våldet som mamman varit utsatt för så kan ändå barnet umgås med pappan, för den risken är inte så stor just för barnet. Och föräldraalienation, i förhållande till barnets vilja så finns det också några fall. I det här fallet så handlar det om att, så är det en hovrätt som har bedömt att barnet har utvecklat en starkt negativ inställning till sin mamma och sina bröder när han har bott hos pappan, för att pappan har... Och det finns dokumenterat i fallet hur pappan har talat nedsättande om mamman till barnet, han har talat om henne att hon är en hora, hon är alla möjliga fula saker. På det sättet har pappan påverkat barnet så att den här pojken har tagit avstånd från sin mamma. I det här fallet gör då hovrätten en bedömning om barnets avståndstagande är genuin eller om den är påverkad av pappans negativa inställning. Och pojken har då uttryckt att han inte vill träffa mamman. Men hovrätten bedömer att barnets ovilja att träffa mamman är påverkad av pappans upprepade negativa inställning till mamman. Och flyttar över då, eller de hade gemensam vårdnad från början, men mamman fick ensam vårdnad och pappan får ett reglerat umgänge. I det här fallet så var det så att just för att domstolen gjorde bedömningen att barnet hade blivit påverkad av pappan, att det var negativt för hans anspråk i vårdnadsfrågan.

I ett annat fall så var det en mamma, måste jag vända mig om och läsa igen. Och

det här liknar lite det fallet som Karin Lavén pratade om i sin, om det här fallet om sexuella övergrepp och orosanmälningar. En mamma som under lång tid flera gånger anklagat pappan för sexuella övergrepp mot barnen, misshandel mot henne och barnfridsbrott. Hon har tagit barnen till sjukhus för undersökning och lämnat upprepade orosanmälningar. Alla anklagelser och orosanmälningar utreds av socialtjänst, polis och åklagare, och det är inte lätt för någon åtgärd, utan myndigheterna har valt att lägga ner ärendena. Så att i själva verket så vet vi bara att vi inte vet vad som har hänt. Bara för att myndigheter lägger ner ärenden, det betyder ju inte att det inte har hänt något, utan att man inte kunnat bevisa tillräckligt att det har hänt något. Men vi vet egentligen inte vad som har hänt och vad som är sant här. Tingsrätten då bedömer att mamman genom sitt beteende utsatt barnen för onödigt lidande och att hennes agerande framstår som ett försök att avskärma pappan från barnet. Alltså här kommer alienationsargumentet in. Och vårdnadsutfallet blir att pappan får ensam vårdnad, alltså vårdnaden från gemensam flyttas över då till pappan ensam. Mamman får reglerat umgänge. Och här väger domstolen in det här alienationsargumentet väldigt tungt, men man omformulerar det till omsorgsbrist. Att mamman anses brista i omsorgen genom att inte acceptera att barnen har rätt till relation med sin pappa, när det saknas stöd för hennes anklagelser. Och det här saknade stödet handlar ju egentligen bara om att de här olika anmälningarna, det har inte uppfyllt beviskravet för att leda till några rättsliga åtgärder. Så vi vet egentligen inte vad som har hänt. Men här ser man att det här alienationsargumentet omformuleras till omsorgsbrist från mamman när hon, och vi vet inte, det kan ju vara så att alla hennes åtgärder och oro för barnet, att det har varit olika skyddsåtgärder som hon har använt. Men det omformuleras till omsorgsbrist när myndigheternas utredning, när det inte leder någon vart, att det kan slås fast att det här har hänt. För självklart så förnekar ju mannen alla anklagelser.

Sen finns det en annan kategori av fall, det är när våldspåståendena är relativt vaga där de inte kunnat styrkas. Och ett fall där en mamma som uppger att pappan, han är alkoholiserad, missbrukar cannabis, han har varit både fysiskt våldsam och olika former av psykisk ohälsa, och han har tagit strypgrepp. Men domstolen då bedömer att bevisningen inte är tillräcklig för att visa att han utsatt henne för det här våldet och att de här påstådda händelserna ligger relativt långt tillbaka i tiden och de skedde i ett annat sammanhang, och långt tillbaka i tiden, det kan vara något år, två, tre år. Det behöver inte vara längre tillbaka än så. I det här fallet så bestod den gemensamma vårdnaden. I det här fallet så hade

ju då båda, det är ju så oftast i alla de här fallen att det kommer till en tvist, det är för att någon yrkar om ensam vårdnad och så kommer den andra föräldern med ett motyrkande och vill också ha ensam vårdnad. I det här fallet så bestod den gemensamma vårdnaden och domstolen anser inte att det som framkommit ger stöd för att pappan skulle vara olämplig som vårdnadshavare på grund av sin psykiska ohälsa eller missbruk. Mamman blir boendeförälder och pappan får reglerat umgänge. Och just för att det inte finns något bevis för att det finns inga domar utan mammans berättelse om våldet, att det ligger då relativt långt tillbaka i tiden, så tycker domstolen att det saknas bevisstöd för att det här har hänt och då låter man inte våldet påverka frågan om vårdnads- och umgängesbeslutet.

Så att för att sammanfatta mönster i de här fallen så kan man se att när det finns en kvalificerad våldsrisk, och då kan det ju ofta ligga en brottmålsdom i grunden, och att en mamma och barn bor på skyddat boende och har skyddade personuppgifter, då leder det till ensam vårdnad och inget eller mycket begränsat umgänge för pappan. Och det är typiskt där de här domarna, där hotbilden är så stor och att risken för att röja det skyddade boendet är så stort att man utesluter fysiskt umgänge. I alla fall för tillfället. Och i de här fallen där det är något lägre risknivå, där det finns dokumenterat missbruk och berättelser om våld och en medelhög risk, det kan leda till ensam vårdnad beroende på att föräldrarna inte bedöms kunna samarbeta kring barnet. Så det är mycket praktiska skäl där, men att pappan ändå får reglerat umgänge. Och då bedöms det ofta som att trots att det är en pappa som har ett missbruk, att han har använt våld, men att barnet ändå inte anses löpa konkret risk vid umgänget. Alltså domstolarna tar inte in den här stora bilden av att barnet ändå kan vara negativt påverkad av att pappan har det här våldskapitalet, det här missbruket. Det tar inte domstolen in, utan man bedömer att: ja, men just vid själva umgänget så finns det ingen risk för att pappan ska utsätta barnet för någon våld. Det är så domstolarna bedömer.

När det gäller det här med föräldraalienation så är det ju väldigt sällan som domstolar använder själva ordet i sina domar. Däremot så är det ju någonting som förs in via vårdnadsutredningar, och då kommer det ju från familjerätten. Men när domstolarna bedömer det så är det mer att man tar ställning till om det är ett beteende som är föräldraalienation. Till exempel de här fallen där ett barns vilja ansågs vara påverkad av pappans negativa inställning. Och i det här fallet med där mamman hade upprepade vad som antogs vara då grundlösa

övergreppsanmälningar, och att det ansågs vara en allvarlig omsorgsbrist hos mamman, och att det ledde till att pappan fick ensam vårdnad. Och i det fallet så, som sagt som jag sa innan, man vet ju inte vad som har hänt. Den här mamman kanske hade goda grunder för sin oro och att ha tagit barnet till olika undersökningar på sjukhus. Men hennes då, oro, ledde till att pappan fick ensam vårdnad, så vi vet inte. Det kanske inte hade hänt någonting. Eller så var det så att han hade begått övergrepp mot barnen och då fick han ensam vårdnad. Vi vet inte, och det är väldigt otillfredsställande att vi vet inte. Och sedan de här fallen där våld inte kan styrkas, då får det väldigt begränsad betydelse, särskilt om det ligger längre tillbaka i tiden och då räcker det inte för att frånta den förälder som då anklagas för våldet, att ta ifrån den föräldern umgängesrätten.

Så att för att summera min kritik mot det som jag tycker verkligen framgår när det handlar om de här vårdnadstvister, så finns det några saker som återkommer hela tiden, som också fanns för tio år sedan när jag gjorde första gången de här undersökningarna och de fallen när jag tittade på då. Så finns det några mönster som kvarstår, som verkar vara väldigt svårt att rucka på, att komma åt i de här fallen trots att det har skett olika lagändringar, som i vissa fall ser ut på pappret att vara bra för våldsutsatta kvinnor och barn. Men det finns några, det finns några saker som verkar vara väldigt svårt att komma åt för lagstiftaren. Och det som jag ser det är just att riskbedömningar ska vara framåtsyftande. De ska göra en prognos framåt. Vad finns det för risker för barnet framåt? Och det gör ju att domstolar tar inte hänsyn till det här våldet, mannens våld mot kvinnan, att det har skett bakåt i tiden, att det kanske inte är dokumenterat genom brottmålsdomar. Och vi vet att det är långt ifrån alla kvinnor som har varit utsatta för våld som ens anmäler det, men det ändå finns där. Men det är inte dokumenterat i domar, och att det ligger längre tillbaka i tiden, och då tycker domstolar att: ja, men nu tittar vi framåt. Och då tar man inte hänsyn till den här rädslan som kan finnas, alltså det här mönstret av förtryck som kan finnas, utan domstolarna när de gör riskbedömningar finns det en tendens att de ser mannens våld som enstaka isolerade händelser, att det är det här problemet hos den här individen. Han har varit frustrerad, han har varit arbetslös, han missbrukar, och det ursäktar våldet, och särskilt då om det ligger längre tillbaka i tiden, då ser man som att ja, men nu... Och sen säger han själv, ofta då kommer det från mannen själv, att ja, men han har sökt hjälp för sitt missbruk, och det ses ju som positivt i domstolar då, att det visar, ja men han har tagit tag i sina problem, han har sökt hjälp, och han har också fått jobb och då tycker

domstolarna: ja men det är ju bra, för nu kommer det ordna upp sig och då finns det ju inget hinder mot umgänget.

Och inte i något av de här 30 fallen som jag tittat i har en domstol bedömt att en pappa som har en omfattande våldshistorik, ett kriminellt leverne, stort missbruk, psykisk ohälsa, att han anses vara olämplig som förälder. Alltså det finns fall där domstolar har gjort en lång lista över olika förbehåll, riskfaktorer: "Ja, han är kriminell, han har våldshistorik, han har det här och det här och det här." Som de menar då när de ska göra den här bedömningen av: är han olämplig, så kan det vara en lång lista över olika faktorer som skulle göra honom olämplig. Men så kommer de ändå i slutraden fram till att men, han är ändå inte tillräckligt olämplig för att fråntas umgängesrätten. Så att det är det här: umgänge till varje pris. Umgänge ska upprätthållas. De enda fallen där umgänge inte beslutas vara när mamman och barnen bodde på skyddat boende och det av anledning då att man kunde lägga ett ansvar för barnet att inte röja vistelseadressen, så att det var barnets skyddsintresse där. Men annars är det umgänge till varje pris. Så att en våldsam pappa som är kriminell, har missbruk och kan lida av olika psykiska sjukdomar, anses ändå vara tillräckligt lämplig. Däremot kan han för tillfället vara olämplig som umgängesförälder.

Så det är min slutsats. Ska man ha varit med det här så måste man problematisera det här med de framåtsyftande riskbedömningarna. Man måste ta in det här, för att det här liknar väldigt mycket som jag tittat på i annan forskning, om man tittar på brottet grov kvinnofridskränkning. Man måste se hela bilden av förtryck, inte titta på de här enskilda fall av våld och se det som isolerade, enstaka företeelser, utan se hela bilden. Och det är precis som att när det gäller grov kvinnofridskränkning, det är ju ett brott som, en brottsrubricering som är underutnyttjad. Utan domstolar har en tendens att man tittar på enstaka händelser av våld, som isolerade företeelser, istället för att se den här hela bilden. Och det är det som man måste göra i vårdnadstvister också. Man måste se hela bilden av våld och förstå hur det påverkar människor och kvinnors och barns rädsla. Och där finns det mycket att göra med lagstiftningen. Att förstå hur våld, också tidigare våld, även om det inte finns domar, hur det påverkar och lägga större vikt vid det. Inte bara titta framåt, utan lägga större vikt vid; vad gör våldet med kvinnors och barns rädsla. Så där skulle jag lägga fokus om jag skulle jobba politiskt med det här.

Så då tackar jag för mig.

Källa

Transkriberat från videoinspelning: Roks konferens Våld och vårdnad, del 3, publicerad på YouTube, uppladdad av "Roks Sverige", 28/4 2026 (Transkriberat 3/11 2026)

Taggar

Politiska tal, Roks, Rättsliga tal

Relaterade

Karin Lavén: Roks konferens våld & vårdnad 2026
9 april 2026

Sonja Ayeb Karlsson: Roks konferens våld & vårdnad 2026
9 april 2026

URI

https://www.svenskatal.se/tale/eva-f-diesen-roks-konferens-vald-vardnad-2026